

A könyv további részében a szerző a könyvtárközi kölcsönzés belgiumi rendszerének hibáit tárja fel, és részletesen kidolgozza a továbbfejlesztés lehetőségeit. Ezzel kapcsolatban kitér az egységes nyomtatvány, a bibliográfiai hitelesség, a kölcsönzési mód és határidő, az eljuttatás módja, a reprodukcióval kapcsolatos pénzügyi kérdések, valamint a telex alkalmazásának témáira. A helyi adottságok meghatározó volta miatt ez a rész számunkra kevésbé tanulságos.

Befejezésül a szerző a központi katalogizálással foglalkozik. Kitér technikai lehetőségeire, a katalogizálási rendszerek különbözőségeiből adódó problémákra, és felhívja a figyelmet arra, hogy ez a lehetőség a könyvtárközi együttműködés egyik fontos mozzanata.

A könyv egésze - amint ez a korábban elmondottakból kiderült - gyakorlati célokból, "megrendelésre" készült. A szerző feladatát nyilvánvalóan nem új elméleti eredmények elérésében látta, hanem abban, hogy egységes, átfogó együttműködési rendszer kialakítására tegyen javaslatot Flamand-Belgium egyetemi és más tudományos könyvtárai számára. Ezt nagy szakirodalmi bázis, valamint a helyi tapasztalatok tanulmányozása alapján el is érte. Számunkra feltétlenül tanulságos lehet, hogy egy hozánk hasonlóan kis ország szakembere hogyan látja ezt a Magyarországon is időszerű problémát, még ha a pusztán helyi érvényű konkrétumok, tények, megállapítások néhol túlzottan előtérbe is kerülnek.

F. Martens könyvét (fejezetenként) terjedelmes, annotált bibliográfia, valamint (a mű végén) francia, angol és német nyelvű összefoglalás egészíti ki; függelékben néhány kérdőívet és nyomtatványt közöl, valamint néhány belgiumi nagykönyvtár könyvtárközi kölcsönzési autójának adatait, táblázatban összefoglalva. Figyelemreméltó, hogy a bibliográfia feltűnően sok tételt tartalmaz az NDK szakirodalmából.

B. NAGY Ernő

HAVASSY Pál - SALLAI István - TOMBOR Tibor: Könyvtárépítési tapasztalatok. Alapelvek - irányszámok. (Közread. az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ.) Bp. NPI, 1972. 126 l.)

Ha a fejlődés okozta gondok között akadnak reménykeltőek is, a könyvtárépítés - valamennyi keservével, eredményeivel és kudarcaival együtt - minden bizonnyal közéjük tartozik. Mert hiszen míg korábban (nem is olyan régen) alig büszkélkedhettünk könyvtári célra épült létesítménnyel, addig a legutóbbi évtizedben valóságos "építési láz" fogta el a magyar

könyvtárügyet. S bár ez a látás még ma is sokhelyütt csak a könyvtárosokat fertőzte meg, és a fenntartókat sokszor ma sem könnyű meggyőzni arról, hogy a korszerű könyvtáráépület nem pusztán esztétikai, hanem jelentős közművelődési vagy éppen tudományos többletet jelent, a legutóbbi években épült kisebb-nagyobb könyvtárak már egyfajta korszerű, funkcionális szemléletet tükröznek, egyes jegyeikben pedig sajátosan magyar könyvtáráépítészet kialakulása felé mutatnak.

Voltaképpen ennek elemzésére vállalkozott az a szerzőhármas, amelynek tagjai mindmáig kiemelkedő szerepet töltenek be hazai könyvtáraink új épületeinek létrehozásában. Mindenképpen elismerést érdemel tehát igyekezetünk, hogy tapasztalataikat a szakmai nyilvánosság elé tárják, s egyúttal utat is mutassanak a jövő felé. Annál is lényegesebb ez, mert szememben egyet kell érteni azzal, amire a szerzők műftikben kimondatlanul lépten-nyomon utalnak: a könyvtáráépítés korszerű gyakorlatának népszerűsítése egyúttal a szakmai szemlélet alakítását is jelenti.

Ez a fajta szemléletalakítási szándék hatja át az egész könyvet. A szerzőtrió az épületek, egyes - meghatározott rendeltetésű - helyiségek, a belső berendezés, az épületgépészeti objektumok tervezési és használati tapasztalatainak és tanulságainak ismertetésén túlmenően a könyvtáráépítés alapelveiből is izelítőt ad, sőt - elsőként a magyar szakirodalomban - a könyvtáráépítés irányzásait is ismerteti.

A könyv uttörő vállalkozás könyvtárügyünk irodalmában. Értéke, jelentősége már ebből is nyilvánvaló. Ha helyenkint mégis vitatkozni kell megállapításával, akkor erre leginkább szerkezeti gyengéi adnak okot.

A kötet címe nagyigényű, arra látszik utalni, hogy a szerzők valamennyi könyvtár típus építési problémáival foglalkozni kívánnak. A kötet tartalma viszont lényegében a közművelődési könyvtárakra korlátozódik. (Ennek csak látszólag mond ellent, hogy néhány kritika megállapítás erejéig a miskolci egyetem és a nyiregyházi főiskola könyvtára is szóba kerül.) Ez persze önmagában éppenséggel nem baj, csak kevesebb annál, amit a mű címe ígér.

Kétségtelen ugyan, hogy világszerte megfigyelhető bizonyos konvergencia a nagy közművelődési könyvtárak és a nagy szakkönyvtárak között, az is bizonyos azonban, hogy - különösen magyarországi viszonyok között - ez ma még inkább csak halvány tendencia, amelynek jövőbeli megvalósulása sem mossa el a közművelődési és a szakkönyvtárak közötti összes különbséget. A leglényegesebb közülük mindenestre belátható ideig megmarad: a közművelődési könyvtár legfontosabb társadalmi funkciója a lakosság igényeinek kielégítése (még akkor is, ha oly nagygyá fejlődött, hogy szakkönyvtári feladatokat is képes eredménnyel megoldani), a szakkönyvtárá pedig (még ha el is lát közművelődési funkciót) a kutatás és termelés igényeinek kiszolgálása. A funkciónyomatékok ilyen eltérése különbségeket okoz nemcsak a könyvtárak működésében, hanem szervezésében is. A szakkönyvtárra ugyanis a klasszikus könyvtári tevékenységen kívül sajátos különgyűjtemény-építési, szakmai tájékoztató (irodalomelemző,

szerkesztési, kiadványelőállítási stb.), erőteljes reprográfiai, esetleg megőrzési feladatok is hárulnak. Mindezekről a könyvben alig (a különgyűjtemények problematikájának alig féoldalmnyi hely jutott) vagy egyáltalán nem esik szó, aminthogy kiszorultak belőle a könyvtári folyamatok gépesítésével összefüggő követelmények és helyigények is.

Tulságosan egyoldalunak érzem annak a résznek a megfogalmazását, amelyben a szakkönyvtárak elvi kérdései viszonylag a legtöbb helyet kapták. Az olvasószolgálat terei kapcsán ugyanis a szerzők "a fejlődés előrejelzéseként" említik meg, hogy a szegedi tudományegyetemi és városi könyvtár reménybeli új épületének "tervezési programja ma már nem áll meg a szakosított olvasói térrészek rendszerénél, hanem mind a kölcsönzési, mind a helybenolvasási célra szánt szakirodalmat" - a kérdéses szak külön katalógusával együtt-, valamint az adott szakterület folyóirat-, sőt mikrofilmanyagát stb. is egymás mellé telepíti egy-egy szakreferens hatókörében."

Nem kétséges, hogy a leírtak érdekes hazai kísérletet jelentenek, amelynek megvalósítása azonban már a folyóiratok kapcsán is sok fejtörést okozhat, könyvtárosnak, olvasónak egyaránt. Hová ugyanis, melyik szakrészlegbe kerüljenek majd a folyóiratok, amelyek szerkesztői nemhogy a könyvtárak szakrészleg-beosztásához, hanem nagyhirű akadémiák tudományos-táyozási rendszereihez sem hajlandók "igazodni". S mi történik majd az ujsütött, kifejezetten multidiszciplináris tartalmu (egyre több van belőlük) folyóiratokkal? Hát a régebbi évfolyamokkal? Nem is szólva arról, hogy a "fejlődés előrejelzéseként" szintén megemlíthető számítógépes információfeldolgozás, -tárolás és -keresés - különösen egész könyvtárakra kiterjedő integrált alkalmazás esetén - nem feltétlenül kedvez az állomány ilyenfajta széttagolásának. Mindezek tükrében úgy tűnik, hogy a "szegedi példa" kétségtelen előnyei ellenére sem tekinthető egyedül üdvözítő megoldásnak.

Visszatérve a könyv egészére - amelyet valamennyi ellenvetésem ellenére hiánypótlónak tartok - nem hallgathatom el hiányérzetemet: a szakkönyvtárügy mellőzésén kívül fájjalnom kell azt is, hogy a szerzők nem használták fel az alkalmat a könyvtárépítés külföldi trendjeinek ismertetésére. (Amit "háttéranyagul" használva, egyuttal a magyar könyvtárépítési gyakorlat nemzetközi helyének, rangjának meghatározására is kísérletet tehetek volna. Különösen a szocialista országok eredményeivel való egybevetés szolgálhatna figyelemre méltó tanulságokkal.)

Amit még hiányolni kell, az nem annyira a szerzőket, inkább hazai könyvtárépítésünk egészét érinti: miként a gyakorlatban sem tulajdonitunk kellő fontosságot az ideiglenes, de tartósabb használatra alkalmas könyvtárépületek ügyének (pl.: előregyártott faházak), a könyvben sem esik szó róluk. Hasonlóképpen nem foglalkoznak a szerzők a könyvtárobjektumok szakaszosan bővíthető megépítésének módjaival sem. Holott hazai viszonyaink között - elsősorban településeink szorongató kommunális és közlekedésfejlesztési gondjaira célzok - a fenntartók nyilvánvaló örömmel fogadnának

ilyen programokat és tervdokumentációkat, amelyek a raktárterek és olvasói férőhelyek ismételt bővítését tennék lehetővé.

A könyv - amely az NPI sokszorosítványaként látott napvilágot - azt a benyomást kelti, hogy előzetes, kísérleti jellegű publikációról van szó, amelyet terjedelmében is, tematikájában is bővített változat követ majd. A szerzők munkásságát ismerve, okkal bizhatunk abban, hogy erre mihamarabb sort fognak keríteni.

ZIRCZ Péter

RAY, G. Sheila: Library service to schools. 2 ed. London, The Library Association, 1972. 64 p. Bibliogr.: 56-64. p. (Library Association Pamphlet, No. 32.)

Az iskolai és a közművelődési könyvtárak együttműködése sokat vitatott és kétségtelenül nagyon időszerű kérdés mindazok számára, akik a gyermekek és az ifjuság olvasásával, könyvtári ellátásának kérdéseivel foglalkoznak, Sheila Ray tanulmánya voltaképpen módszertani utmutatás az angol közművelődési könyvtárosok számára ahhoz, hogy milyen ellátást, milyen szolgáltatásokat nyújtsanak az iskoláknak. A szerző a Birmingham Polytechnic könyvtárosképző tanszékének tanára, szűkebb érdeklődési köre és oktató munkájának témája az iskolai könyvtárügy. Könyvének első kiadása 1968-ban jelent meg, a második kiadás - szakirodalmi tanulmányról lévén szó - az érdeklődés kétségtelen jele.

Az iskolai könyvtárat Angliában már régen az oktatás "energiaforrásának" tekintik - írja Sh. Ray. Az oktatás új módszereinek térhódítása következtében azonban, amelyek nem a tanításra, hanem a gyermekek önálló tanulására helyezik a hangsúlyt, ennek az "energiaforrásnak" a jelentősége még nagyobb lett. Az iskolai könyvtár a tanulás feltétele, munkaeszköz. Az iskolai könyvtárak feladatainak ez az új szemlélete azonban Angliában sem régen, csak a második világháború után alakult ki. Először a középiskolai könyvtárak fejlesztése indult meg, majd mintegy 15 éve, jelentős előrehaladást értek el az elemi iskolák (primary schools) könyvtári ellátása terén is.

Bár a korábban kialakult pedagógiai igény számos kitűnő iskolai könyvtárat hozott létre, az iskolai könyvtárak helyzete nem mindenütt megoldott. Legrosszabb körülmények éppen az állami iskolákban vannak. Alap- és közép-foku iskolákban egyaránt nagy a helyhiány. Sok elemi iskolában kap helyet a könyvtár a folyosón, előtérben, vagy pl. orvosi rendelőben. A középis-